

Margunn Bjørnholt i den staseligste av sine tre beltestakker fra Telemark. Den er lett gjenkjennelig på skoningen – den brede, stivede kanten nederst på stakken, det fargerike beltet og andre små detaljer, som den løse broderte kraven hun har rundt halsen. Under hodetørkleet skjuler det seg en annen spesiell detalj, håret som er satt opp i «vippe». Ved hjelp av et 2,5 meter langt bånd surrer man håret inn i båndet før det knyttes, og man kan feste selve hodetørkleet utenpå.

17. mai er dagen vi gjerne pynter oss med klær som viser hvor vi kommer fra. Møt syv som elsker drakten sin.

Finstas verden rundt

tekst Vibeke Borgersen
foto Anette Karlsen

Vi kaller det ofte nasjonaldrakt, men det er som regel feil.

– Nasjonaldrakt er ikke et begrep man bruker i Norge i dag, fastslår Margunn Bjørnholt. Sosiologen som forsker på kvinner, økonomi og likestilling er så å si født inn i en bunadstradisjon. Eller rettere sagt – folkedrakttradisjon. Det er lett å blande begrepene når man kommer inn på hva som korrekt kan kalles bunad, folkedrakt og nasjonaldrakt.

Generelt kan man si at drakter som symboliserer tilhørighet til en hel nasjon, kan kalles nasjonaldrakt. Fagfolk vil ofte ha et annet syn på det enn folk flest. I Norge viser bunaden tilhørighet til et lokalt sted – ikke til hele landets.

Stammeidentitet

– Utenlandske sosiologer har bemerket at nordmenn har en stammeidentitet. Vi er norske først og fremst ved å være fra et bestemt sted i Norge. Det gjenspeiler seg i bunadene, sier Margunn Bjørnholt. Selv

Bunader

- Det er rundt 450 forskjellige slags bunader i Norge.
- De mest etterspurte bunadene er fra Telemark, Hardanger og Nordland.
- Tilsammen henger det rundt 2,5 millioner bunader i norske hjem.
- 55 prosent av norske kvinner har bunad. For menn er andelen 10 prosent.
- Bunadene koster fra 8000 kroner til 80 000 kroner.

staselig kledd i en selvsydd beltestakk fra Bø i Telemark. Den har mange likheter med den folkedrakten tippoldemødrene hennes gikk i til hverdags hjemme i Bø.

Folkedraktene har til alle tider forandret seg i takt med moten, som igjen ble påvirket av tidens moral.

– Da pietismen kom til Bø en gang på 1800-tallet, mente presten og øvrighetas menn at bygdefolket pyntet seg for mye, forteller Margunn Bjørnholt.

– Man ville ha mer sømmelig bekle-

ning, og dermed gikk man fra rød til sort jakke, en jakke som foran var så lang at den dekket det fargerike beltet. De broderte forklærne ble erstattet med ensfargede, som bare var pyntet diskret med enkelte bånd nederst, og hodet tullet man inn i et stort svart sjal. Når presten så menigheten forfra, må kvinnene ha sett ut som en forsamling i burka. Jakken var imidlertid svært kort bak, så når de reiste seg og snudde ryggen til, så man hele beltet. Da var det straks mer frivolt. I tillegg hadde man broderte strømper som syntes når man danset. Faktisk ble beltene bredere og bredere og mer og mer knæsje i fargen på denne tiden, så kanskje kan man lese en form for kvinneopprør mot det pietistiske inn i det.

Stappet med mening

I bunadene ligger en fin link til fortiden, sier Bjørnholt. Og påpeker at det er sterke følelser og identitet knyttet til plagget. Når andre rakker ned på «bunadspolitiet», mener hun at vi ikke kunne klart oss uten. Uten at noen sloss for grensene som gjelder for bunader og bunadsbruk, ville

det miste det magiske. Hele fenomenet hviler på at plagget er stappet med mening og identitet.

– Noen vil mene at det er et sterkt uttrykk for nasjonalisme?

– Det er ikke politisk nasjonalisme som går på manifestasjon og avgrensning mot andre, men kulturnasjonalisme som utfolder seg ved at vi feirer særtrekk ved kulturen. Det er ikke rettet mot andre, men mer en slags innvendig glede. Folk som er opptatt av bunader, har stor åpenhet og interesse for andre kulturer, for håndverket og særegenhetene i ulike lands folkedrakter, sier Bjørnholt.

Undersøkelser viser at folk med innvandrerbakgrunn opplever 17. mai som en inkluderende fest som gjenspeiler mangfoldet i Norge. Og det er helt klart den dagen i året da måten vi kler oss på tydeligst viser hvor vi har røtter og identitet fra – enten de er knyttet til Telemark, Finnmark, Japan eller Bangladesh.

➔ **Flere folkedrakter på de neste sidene**

← Fortsettelse
fra forrige side

Emi Shiota, Japan

«Under den ytre kimonoen har man en kortere, en slags underkjole, som kalles nagajuban»

OM DRAKTEN

– Jeg har på meg en vårkimono i dag. Fargen passer for sesongen, synes jeg. Jeg har brukt kimono siden jeg var liten og har mange ulike. Hvilken jeg velger, avhenger av anledning og sesong. Det som skiller dem, er først og fremst forskjellig kvalitet på stoffet, fargene og mønstrene. Hvor mønsteret er plassert, viser kimonoens rang. Den med høyeste rang har bare mønster nederst, neste har mønster nede og på skulderen, og til sist kommer dem som har mønster overalt. Det sier ikke noe om klassetilhørighet, men er mer et uttrykk for smak. *Less is more* beskriver japaneres syn på hva som er pent. Da jeg møtte den japanske keiseren, måtte jeg iføre meg min fineste kimono. Den er i rosa silke, har påmalte blomster og er dekorert med emblemet for kvinnene i min familie. Det er behagelig å gå i kimono, men jeg kan ikke ta lange skritt i den og må passe på å ikke søle når jeg spiser. Ermene er så lange at de lett kan komme i veien. Derfor er det viktig å være forsiktig, for det er veldig vanskelig å få rensset en kimono, da må det en spesialist til. Skoene som hører til kimonoen, er gode å bruke. De er myke og lette, og ikke så høye. Dermed er de fine å ha på når man skal stå oppreist lenge.

OM DETALJENE

– Kimonoen har fem belter i alt. I tillegg er det festet en pute på ryggen. Den gjør at jeg strammer meg opp og får en rak holdning. Det er ulik bredde på beltene og forskjellige måter å knyte dem på. Jeg har arvet beltet etter min mor, og da jeg knyttet det på meg i morges, mintes jeg henne.

BRUK

– Jeg bruker kimono ved spesielle anledninger som nasjonaldagen og bryllup. Jeg bruker rundt et kvarter på å kle meg, men for dem som ikke er vant til det, tar det lengre tid. I Japan er kimonokurs en populær hobby.

Ester Grossmann, same fra Tana

«Jeg føler meg feststemt og fin i kofte, men den kan bli litt varm»

OM DRAKTEN

– Vi kaller drakten vår en kofte eller Gakti, og denne er fra Tana/Karasjok. Det finnes mange ulike kofter – du ser for eksempel om folk er fra Kautokeino, Varanger eller Nord-Troms, om du er sjøsame eller lulesame. Jeg har hatt kofte siden jeg var barn. Drakten har forandret seg siden da, blant annet er rysjene på skjortet blitt bredere og den røde kanten på ermene også. At de er blitt bredere viser at man har fått bedre råd, i gamle dager var alt så dyrt at man kunne ikke sløse med pynt og slikt. Min kofte er veldig tradisjonell, opprinnelig var den hvit, fordi man ikke farget garnet. Koften har med identitet å gjøre. I den ligger både familie og hjemsted. Jeg har flere kofter, blant annet en grønn og en burgunder. Jeg har sydd en kofte selv og også vevd belte til. Det er ganske komplisert fordi mønsteret er så spesielt.

OM DETALJENE

– Sjalet er viktig, men det er ikke viktig hvor det kommer fra. Jeg har masse sjal, blant annet et som er kjøpt i Marokko og ser muslimskinspirert ut med minareter på. Ofte frynser vi sjalene selv. Til denne drakten har jeg tre søljer, én av dem er i sølv og horn og laget av en finsk-samisk kunstner. På bena har jeg komager som er fabrikklaget, de originale har så tynn såle at jeg ikke kan bruke dem i byen. Lange bånd i rødt og blått hører med, og de skal knyttes rundt og oppover ankelen. Vesken er i garvet reinsdyrskinn og er dekorert med tinntråd og innfelt kråkesølv.

BRUK

– Fra mellomkrigstiden og frem til 1970-tallet, da samene ikke var akseptert, brukte vi sjeldnere kofte. I dag bruker jeg den alltid på samefolkets dag 6. februar og ved andre høytidelige anledninger. På 17. mai også – om det ikke er altfor varmt.

Alan Cuthbertson, Skottland

«Folk spør alltid om vi har noe under skjortet, men det er en kjent sak at det har vi ikke»

OM DRAKTEN

– I kilten er det mønsteret – eller stoffet, som vi kaller tartan – som forteller hvilken slekt du hører til. Den jeg har på, er fra øya Isle of Skye. Her har de fått rettigheter til å lage sitt eget mønster. Det er en forholdsvis ny og moderne kilt som representerer den øya. Jeg liker den på grunn av fargen. Jeg har også en Robertson-tartan og en McKay-tartan. Den første fordi det er en kilt vi bruker i sekkepipekorpset jeg spiller i og den andre fordi McKay er familien min på morsiden. Det var de norske vikingene som innførte kilten til Skottland. Da ble den kalt Skjalta som betyr kilt på gammelnorsk. Opprinnelig var kilten et pledd på 7 meter ganger 60 cm. Man viklet pleddet rundt seg og festet med belte. En periode forbød engelskmennene skottene å bruke kilt. Da det ble tillatt igjen, var det gjennom det militære og derfor er dagens kilt mer en uniform enn en nasjonaldrakt.

OM DETALJENE

– Skoene kalles Gillie Brogues og har lisser som knyttes opp rundt ankelen. Knestrømpene er som regel hvite eller grønne, men det er ingen regler for det. I den ene strømpen har jeg stukket en gallisk kniv som heter sgian dubh, med slire i sølv og dekorert skaft.

BRUK

– Kilt brukes av menn, men kvinner kan bruke kilt hvis de er med i et sekkepipekorps. Vi bruker den til fest og hverdag. Blant annet er det vanlig å kle seg i kilt på fotballkamper. Jeg bruker den også når jeg opptreer, og på 17. mai. Til større og mer formelle begivenheter har jeg en Bonnie Prince Charlie, en mer smokingaktig kilt med vest og en annen type jakke.

Asma Abedin, Bangladesh

«Det er viktig for meg å vise at man ikke trenger å kjøpe dyr sari når man skal være fint kledd»

OM DRAKTEN

– For oss er det vanlig å ha mange ulike sarier, men jeg er opptatt av at man ikke bruker for mye penger på det og velger bevisst dem som ikke koster så mye. Den jeg har på meg, er en Jamdani – alle har råd til en slik siden de koster fra 40 til 4000 kroner. Jeg kjøper ofte til rundt 200 kroner. En Jamdani som denne, er håndvevd. Under sarien har vi alltid en kort bluse og et langt, ganske trangt skjørt. Selve sarien er et langt stykke stoff som jeg vikler rundt kroppen. Den jeg har på meg i dag er 12 halve armlengder lang. Man kan legge sarien over høyre eller venstre skulder. Ofte velger man høyre om man ønsker å dekke seg mer til. Sarien er behagelig å ha på seg, men jeg kan ikke ta lange skritt i den. Jeg har sarier i mange farger og kvaliteter. En av de fineste er en indisk jeg fikk av mannen min da jeg var gravid med vår yngste. Det er en flott sari pyntet med paljetter, stein og perler. I begravelse bruker man alltid sort eller hvit sari. Og når vi feirer nyttår, er den rød eller hvit.

OM DETALJENE

– Alt tilbehør, fortrinnsvis sko og smykker, skal stå i stil med sariens farger og kvalitet. Det er viktig for meg å se pyntet ut, og jeg føler meg uferdig uten en tip i pannen, så det har jeg alltid. Den er bare til pynt og har ikke noe med klassetilhørighet å gjøre.

BRUK

– Jeg bruker sari til alle slags store fester og alltid ved nyttårsfeiring, bryllup og på frigjøringsdagen for Bangladesh 26. mars. Fordi det er så kaldt, er det færre anledninger for å bruke sari her i Norge. Men jeg bruker den 17. mai, om det er varmt nok. Sarien kan være vanskelig å få på seg, så jeg får ofte hjelp av mannen min. Når jeg er ferdigkledd, føler jeg meg alltid veldig fin.

Mariann Sekkenes, Sverige

«Jeg måtte bruke forstørrelsesglass da jeg skulle brodere tupphalskledet»

OM DRAKTEN

– Jeg har en komplett Leksandsdräkt fra Dalarna. Den består av mange deler, blant annet syv ulike forkler og tre liv med ulik farge og kvalitet. Hvilke deler som skal brukes sammen er nedtegnet i en egen dräktalmanakk fra 1923 som følger kirkeåret. For eksempel skal det være rødt liv og blått forkle på Midsommar og rødt liv og grønt forkle på Kristi himmelfartsdag. Leksandsdrakten finnes også i en hverdagsutgave. Jeg bruker den for eksempel når vi har julemarked i Margaretakyrkan i Oslo. Den har blant annet et enklere liv og en grovere bomulls-skjorte, mens finskjorten til festdrakten er i damask. Det er ikke mange som har alle delene til festdrakten i dag – de fleste har en drakt og da gjerne hverdagsdrakten.

OM DETALJENE

– Forklærne, som er i ull, er føret på baksiden der de er dekorert nederst med pyntebånd. De knyttes med håndvevde bånd som har pongponger i enden. Røde pongponger, eller tofser som de kalles, hører også til på skoene. Det er lite sølv og lite broderi på denne svenske bunaden. Taljene som er festet på livet, er for eksempel i tinn. Det legges mer vekt og arbeid i pynt som bånd og sjal. Det hvite sjallet, tupphalskledet som jeg bruker til festdrakten, har jeg brodert selv. Det tok meg et halvt år. Jeg bruker ikke alltid hodeplagg, men det finnes to ulike, en ungpikette med roser og et hvitt med bånd som brukes når man er voksen. Til slutt tar jeg på meg sykkelhanskene – halvhan-sker i semsket skinn – da er drakten komplett.

BRUK

– Jeg bruker bunad til alle høytidelige anledninger. Også på 17. mai. Det tar meg ofte ikke mer enn ti minutter å kle meg. Bare hodeplagget kan være litt komplisert å feste. Straks du begynner å kle deg, kommer festfølelsen.

Neneh Bojang, Gambia

«Kjolen gir meg en slags wow-følelse, den gir meg selvtillit og glede»

OM DRAKTEN

– Denne kalles en grandboba, en stor kjole. I Gambia er både musikk og kleskoder influert av Senegal. Selv om vi ofte blander gambisk og senegalesisk kultur, kan du se at jeg er fra Gambia på grunn av mønsteret i kjolen. Jeg vet ikke om det symboliserer noe spesielt, men for meg er de små ringene et mønster jeg har vokst opp med. Det minner meg om hjemlandet og er noe jeg identifiserer meg med. Det var derfor jeg valgte å vise dere akkurat denne kjolen i dag. Jeg har utrolig mange forskjellige slike festdrakter, men når jeg har brukt dem en stund, sender jeg dem til Gambia slik at andre kan bruke dem og så får jeg noen nye tilbake. Det gir meg en mer spesiell følelse å ikke meg en grandboba i Norge enn i Gambia. Her setter jeg mer pris på det. Og det vekker selvfølgelig mer oppmerksomhet her. Om jeg kler meg slik på et seminar for eksempel, er det veldig populært.

OM DETALJENE

– Hodeplagg må jeg ha. Det jeg har på meg her er to store stoff som jeg har knyttet sammen. Jeg har mange ulike hatter, og de fleste har jeg kjøpt ferdige i Gambia. Hvilken jeg velger kommer an på fargen på kjolen. Under kjolen har jeg en sarong, et omslags-skjørt. Å bruke smykker som passer til er også viktig. Armbåndene jeg har på er store slik at de snakker for seg selv.

BRUK

– Jeg bruker en slik grandboba til de fleste fester, alt fra barnedåp til bryllup. Alt som er stort og alt som er viktig. Jeg bruker rundt en halvtime på å kle meg. På 17. mai går jeg i mer norske klær.

vibeke.borgersen@aftenposten.no